

შინაური მიმოხილვა 1895 წლისა

ტფილისი, 4 იანვარი, 1896 წ.

ცხოვრება ცალკე ადამიანისა, თუ მთელის ერისა, უფრო წეწვა-გლეჯის ბაზარია. დღეს ესეა მოწყობილი და რას იზამ? ცხოვრება მარტო ალებ-მიცემობაა ერთმანეთის ჭკუისა, თუ ხელის ნაწვავ-ნადაგისა, ნაამაგარ-ნაშრომისა, ნაომარ-ნარბევისა. იგი ის მოედანია, საცა ჭიანჭველასავით ირევა დიდი და პატარა, საცა მამლარი მშიერს წვრილად უფხვნის, გამარჯვებული დამარცხებულს ფეხ-ქვეშა სთელავს, ძლიერი უძლურს ეტანება შესაჭმელად, უძლური ძლიერს გაურბის და ორნივ-კი - დამწევიც და გამქცევიც - ერთსა და იმავე დროს ერთსა და იმავე ღმერთს ეხვეწებიან - ხელი მომიმართეო.

ჯოჯობეთი იქნებოდა ეს ასეთი ცხოვრება, რომელსაც სხვა მიზანი არსებობისა არა აქვს, თუ არ ის, რომ ადამიანი ბედნიერი იყოს, სიამოვნებას, ლხენას და სიხარულს არ იყოს მოკლებული, ვამბობთ, ჯოჯობეთი იქნებოდა, რომ ამ წეწვა-გლეჯის ბაზარში სხივფენილ მადლსაც არ გაჰქონდეს თავისი პატიოსანი ნაამაგარი, თავისი ნაშრომ-ნაღვაწი კაცთა სანუგეშოდ და სასიქადულოდ. დიდ-ბუნებოვანობა ცალკე ადამიანისა, თუ მთელის ერისა, მის-მიერ გატანილ მადლის მეტ-ნაკლებობაშია. ეგ მეტ-ნაკლებობა მადლისა არის უტყუარი საწყაო ცალკე ადამიანის, თუ მთელის ერის, კაცურ-კაცობისა, მისის შინაგან სიმაგრისა, ქვაკუთხედი მისის აღმატებულობისა. მადლი არის კრებული იმა კეთილთა, რომელიც შეადგენს ზნეობურს განძს, როგორც თვითოეულ ადამიანისას, ისეც მთელის ერისას, და ეგ განძია იგი კლდე, რომელზედაც შენდება ციხე-სიმაგრე ერის ცხოვრებისა, ერის აწმყოსი, ერის მერმისისა.

ადამიანი და ნამეტნავად ერი არა მარტო „პურითა ერთითა ცოცხალ არს“. მართალია, მშიერი დიდს მანძილს ვერ გაივლის ამ მადლისა და ბოროტის ჭიდილის გზაზე, მაგრამ უმადლოდაც, როგორც ხორცი უსულოდ, არაფრის მაქნისია. ცხოვრება ერთიანი მდინარეა ორის დიდის ტოტისა: ერთი რომ ხორცისათვის მოაქვს საზრდო, მეორეს - სულისათვის. თუ ან ერთი დაშრა, ან მეორე, - გვამი ერისა მკვდარია, ვითარცა უსულოდ ხორცი და უხორცოდ სული, სააქაოსათვის მაინცა. ამიტომაც, ვინცა სჩივის და ჰლაღადებს სახორციელო პურისათვის, ის ამდენადვე, თუ არ მეტად, უნდა იღვწოდეს სასულიერო პურისათვის. ადამიანი, თუ მთელი ერი, იმისათვის კი არ არის გაჩენილი, რომ პური სჭამოს, არამედ პურსა სჭამს იმიტომ, რომ კაცურ-კაცად იცხოვროს და აცხოვროს თავის შთამომავალი.

„ვით მამა ზეცისა იყავნ შენც სრული“ - აი თავი და ბოლო ადამიანის ცხოვრებისა. ვის რა მანძილი გაუვლია, ცალკე ადამიანია თუ მთელი ერი, - ამ სისრულის გზაზე, ვინ რამოდენად წინ წამდგარა, ვის რამოდენად აღფრთოვანებული აქვს სულთა-სწრაფვა ამ გზაზე დაუღალავად სიარულისათვის, - აი საწყაო, როგორც ცალკე ადამიანის ღირსებისა, ისეც მთელის ერისა.

ამ თვალთ რომ მოვჩხრიკოთ წარსული წელიწადი, ბევრს ვერაფერს სანუგეშოს დავინახავთ. ეს ახალი ამბავი არ არის. ამ მხრით შარშანდელი წელიწადი ბევრს წინათ წარსულ წელიწადებსა ჰგავს და ვერაფერს დაგვამუნათებს. პირიქით, კარგად რომ მოვუჩხრიკოთ ავლა-დიდება, ავი და კარგი, იქნება შარშანდელი წელიწადი სხვა წლების წინაშე უფრო პირშავადაც გამოვიდეს. არც საკვირველია, წყარო ცხოვრებისა თავისად და თავისგნით არა სჩქევს, არა ერთი და ორი ნახირი დღე-მუდამ შიგ ფეხს იბანს და რათ უნდა გვიკვირდეს, რომ იგი წყარო მღვრიეა. მბაძს მბაძი არ დაეღევას, ნათქვამია, და ჩვენ თითონაც ჩვენს საკუთარს ჭუჭყიან სარეცხს შიგ ვალბობთ დიდის გულმოდგინებით და, მოდით, წყაროს მოჰკითხეთ, რატომ წმინდა არა ხარ-თქო.

ამიტომაც შარშან, როგორც წინა-წლებშიაც, იგივე შური და მტრობა იყო გააფთრებული. მმა მმას ველარა ჰნდობია, მამა შვილსა, შვილი მამას, მეზობელი მეზობელს, მახლობელი მახლობელს, მეგობარი მეგობარს - განა ეს ცხოვრებაა და არა ჯოჯოხეთი!.. ჩვენ ეხლა ისე გაგვიხდა საქმე, რომ იმას კი აღარა ვჩივით - რაც გვაკლია, ის შევიძინოთ, არამედ იმას, რომ რა ნაგავმა და მტვერმაც აღგვავსო, ის გავგაოთ და შემოვიბერტყოთ. კიდევ ერთის ფეხის წინ წადგმა იქნებოდა, კიდევ ღვთის წყალობა იქნებოდა, რომ ამის დარდას და ზრუნვას შევდგომოდით, ცოცხი აგველო ხელში ამ ვაი-ვაგლახის გასაგველად. ჩვენდა საუბედუროდ, ვერც ეს შევიძელით. მაშ რით უნდა ვინუგეშოთ დღეს, ან სახვალიოდ რა იმედი წავიმძღვართ ხალისის მოგვრისათვის? თვითოეული ჩვენგანი ჰკვენესის ზნე-დაცემულობისაგან, ჩვენის ზნეობითად წაწყმედისაგან და იმედ-გადაწყვეტილი, სასოება-დაკარგული, ვაებით ვიძახით: ღმერთო, სად მივდივართ და რა ბოლო მოგველისო.

მართალია, ყოველივე ეს ვერაფერი საახალწლო გოზინაყია. ჩვენც იქნება მეტი მოგვივიდა, რომ ამისთანა დღესასწაულს ესეთი უღბენი და საგოდებელი ფიქრები ავუშალებთ ჩვენს მკითხველს. ამაზე სხვას აღარა ვიტყვით, თუმცა სათქმელი კიდევ ბევრია. ქართველს კაცს, ჩვენდა საუბედუროდ, საქმე ისე გაუხდა, რომ „კარგი რამ სჭირდეს, უნდა უკვირდეს, ავი-კი რა საკვირველია“. ამ ყოფაში ჩავარდნილი ერი, თუ მთელი ძალ-ღონე არ მოიკრიბა და ამ საფლობილამ არ ამოვიდა, ფონს ველარ გავა დღეს. ჩვენს დღევანდელს ჭირს ფესვი აქა აქვს გამდგარი, შიში მერმისისა აქედამ მოჰქრის. მოდით და პირში წყალი ჩაიყენეთ და ნურას იტყვიან, აქაო და ახალი წელიწადიაო! სატკივარი არას უზამს კაცს, თუ მიზეზი თავისს დროზე გაუგო. თვალეზზე ხელის მიფარებას თავის-დღეში არავისთვის ხეირი არ მოუტანია. ჭირი დანახული სჯობს დაფარულსა, თუმცა ორივე ჭირია და არც ერთი არ არის სანატრელი.

ამ მხრით წარსულმა წელმა არაფერი სანუგეშო არა მოგვცა-რა არც სადღეისოდ, არც სახვალიოდ. მაგრამ ჩვენ მიერ უმადურობა იქნება, რომ მარტო წყევლით და ქოქვით გავისტუმროთ ეს წელიწადი და არავითარი კეთილი მისი მადლობით არ მოვიხსენიოთ. ამ წელიწადმა სხვაფრივ და სხვა ფარგალში ერთი იმისთანა მაგალითი გვაჩვენა, რომლის მსგავსს მისებრ უნუგეშო წინა წლებში ვერას ვიპოვით...

ერთი ეს არის, რომ 11-ს სექტემბერს ჩვენ გადავუხადეთ პანაშვიდი ჩვენს გმირებს, რომელთაც თავი დასდეს მამულისათვის კრწანისში ამ ასის წლის წინად. საქმე თვითონ პანაშვიდი კი არ არის, არამედ ის მიზეზი, რომელმაც იგი გამოიწვია. საქმე თვით იგი საგანია, რომელსაც ჩვენ ჩვენი თავგანი ვეცით და რომელმაც გაგვახსენა ჩვენთა მამა-პაპათა თავგანწირული ღვაწლი. ერის დაცემა მაშინ იწყება, როცა იგი ივიწყებს თავისს ისტორიას. იმისთანა ამბავი, როგორც კრწანისის პანაშვიდია, უტყვი მთხრობელია ისტორიისა. მან მოგვაგონა, გაგვახსენა ერთი დიდებული, თუმცა უბედური ეპიზოდი ჩვენის წარსულისა, მაგისტანა ამბები თვალსაჩინო მასწავლებელია იმისი, თუ ვინა ვართ და საიდან მოვდივართ, რა ვყოფილვართ, რანი ვართ და რა ვიქნებით. გინდათ თუ არა, ამისთანა ამბები ამაებზე ჩაგვაფიქრებენ, ამაებზე გვანაღვლებენ, ამაებზე მიიზიდავენ თქვენს ჭკუა-გონებას, თქვენს ძალ-ღონეს სულისას და ხორცისას და ეს ადამიანის აღმატებისათვის კაი დიდი საფეხურია.

„სჯობს სიცოცხლესა ნაძრახსა სიკვდილი სახელოვანიო“, უნებლიედ გაგვირბინა ელვასავით ტანში, როცა ჩვენმა უგემურმა ცოცხლად ყოფნამ გაგვითვალისწინა ის სახელოვანი სიკვდილი, რომელმაც გაუთხარა წმინდა საფლავი კრწანისის ვაჟკაცთა. ამ უმაღლესის გრძნობით გულთაძვრა, სულთაძვრა ერთი იმისთანა დიდებული წამია, რომელსაც კაცი ინატრებს ხოლმე: იყავ და ნუ მომშორდებიო. ეს ისეთი ყოვლთშემძლებელი წამია, როცა ჩვენისთანა დაქუცმაცებული ქონდრისკაციც კი ერთი ათად ტანს იყრის, ერთი ათად დიდდება და აქამდე ქედწახრილი ეხლა თავმოწონებით ყელს იღერებს, ტანში იმართება, თავისს თავს გოლიათად ჰგრძნობს, ჯანი სულისა და ხორცისა ემატება და კაცი კაცად კეთდება.

ადვილად საფიქრებელია, რომ ბევრი სულ სხვა ახალს გუნებაზედ დაბრუნდა შინ კრწანისიდან, თითქო მკვდარი იყო და გამოცოცხლდა, თითქო აქამდე არ იცოდა, ვინ არის და ეხლა თავისი ვინაობა შეიტყო, თითქო აქამდე ვერ გაეგო, რად გასტირიან წარსულს და რად ემდურიან აწმყოსა და ეხლა შეიგნო. არც ის არის დაუჯერებელი, რომ ყოველ ამისაგან გული მთლად გადმოუბრუნდებოდა. მართალია, ყოველივე ეს ბევრს დარდებს აუშლიდა, ბევრს ნაღველს აუჩენდა, მაგრამ იგრძნობდა კი, რომ ეს ნაღველი და ეს დარდები უფრო მაცოცხლებელნი და ადამიანის საკადრისნი არიან, ვიდრე მისი წინანდელი უდარდებლობა და უნაღველელობა.

განა ყოველივე ეს ცოტაა და რატომ მაღლობით არ უნდა ავღნიშნოთ ამ მხრით მაინც იგი წელიწადი, რომლის განმავლობაშიც ერთი ამისთანა დიდებული წამი გამოვიარეთ. თუ ამ წამმა სამუდამოდ არ გამოგვაკეთა, მცირე ხანს მაინც კაცნი კაცურად გვაცოცხლა.

არა ნაკლებ ღირსშესანიშნავია, 22 ოქტომბერიცა წარსულის წლისა. ამ დღეს ვიდღესასწაულეთ ორმოც-და-ათის წლის მშვიდობიანი მოღვაწეობა თ. რაფიელ ერისთავისა, გატარებული სულ სხვა სარბიელზე, სხვა ასპარეზზე. თ. რაფიელი ჩვენი სასიქადულო პოეტია. პოეტის სიტყვა იგი ხელთუქმნელი საგანძურია, საცა ერი ჰპოებს ხოლმე თვისს უკეთესს ნააზრს და ნაგრძნობს, თვისს უკეთესს სულთასწრაფვას, თვისს იმედს და სასოებას,

თვისს თავმოსაწონებელ გულთა-ძვრას, თვისს ჭირსა და ლხინსა, თვისის ენის და მეტყველების სიკეკლუცე-მშვენიერებას და ერთობ თვისს სულიერს საუნჯეს, იმ საუნჯეს, რომლითაც ერი ერობს, ადამიანი ადამიანობს.

ამბობენ, თქმა და ქმნა ერთი და იგივე არ არისო. მართალია, სიტყვა სხვაა, საქმე სხვაა, შუა უზის დიდი მზღვარი, მაგრამ თ. რაფიელ ერისთავი ერთი იმისთანა იშვიათ კაცთაგანია, რომლის სიტყვა თავის-თავად საქმეა. ეს დიდი მადლი, რომელსაც ბუნება მიანიჭებს ხოლმე თვისთა რჩეულთა და რომელიც თქმას ქმნადა ჰხდის, თ. რაფიელ ერისთავმა მთლად ამსახურა თავისს საყვარელს მამულსა, თავისს საყვარელს ერსა. იგი ხელთუქმნელი საგანძური გაუხსნა და შიგ წყობილი მარგალიტი გულში ჩაულაგა, შენი შენვე მიიღეო. ჩვენი სანუგეშო და თავმოსაწონებელი აქ ის არის, რომ თვითონ ერმაც იცნო თავისი ერთგული შვილი და საქვეყნოდ დიდის ყოფით და ამბით მადლი გადაუხადა. ეს ცნობა და დაფასება იმისთანა მშვიდობიანის ღვაწლისა, რომელიც ბუკითა და ნაღარით არა ჰღაღადებს ქვეყნად და ზიზილ-პიპილებით არ იმოსება, იმისი ნიშანია, რომ ერი ცოტად თუ ბევრად გონებაშია ჩავარდნილი და იმ გაგებამდე მიღწეული, რომ ამისთანა სარბიელზე დადებული ღვაწლი უფრო მის-მიერ საგრძნობელია, უფრო პატივსაცემელია, უფრო მადლობის გადასახდელია. ნიშანი ამისთანა აღმატებისა უნუგეშო არ არის.

ამიტომაც არც ამისთანა დღეობა ჩაუვლის ხოლმე ერს უიმისოდ, რომ თავისი თავი კაცურ-კაცად არ იცნოს და ამ ცნობამ ჰკუა და გონება უფრო არ გაარჯვეინოს, თვალი ცოტად თუ ბევრად უფრო არ აახილებინოს თავისს თავზე, თავისს გარეშემოზე და გრძნობა საკუთარის ღირსებისა თავისს ფარ-ხმალად არ ახმარებინოს. ამისთანა ამბებმაც იცის ატეხა ათასნაირ ფიქრებისა, ათასნაირ ნატვრისა და სურვილისა და საცა ყოველივე ეს დამრული და ატეხილია, იქ არის ცხოვრებაცა.

გვეტყვიან ზოგიერთნი, სამართლიანად მეტის მდომნი: ეჰ, ყველა ეს წამი იყო და წავიდაო. იქნება, ჩვენდა სამწუხაროდ, ეს მართალიც იყოს და ერთს წამს ძირიდან თხემამდე კაცურად დამრული ცხოვრება ისევ თავისს ადრინდელს უქმსა და უფერულს კვალში ჩადგა, მაგრამ ამ ცხოვრებით თუნდ წუთიც გვეცხოვრა, ეგეც ჩვენთვის დიდი ღვთის წყალობაა. ჩვენს მდგომარეობაში კაცურად ცხოვრების წუთსაც-კი თავისი მადლი და ფასი აქვს. მარტო შეიძლება ამ შემთხვევაში გულის ტკივილით ითქვას: „ჰე, წამო სიხარულისავე, ესე სწრაფად რათ წარხვედი“, და თუ დანანებას ამისთანა შემთხვევაში ადგილი აქვს, ის უნდა გვენანებოდეს, რომ ყოველივე ეს წამი იყო და წავიდა.

ესეა თუ ისე, 22 ოქტომბერიც საკმაო საბუთს გვაძლევს მადლობით მოვიხსენიოთ აწ განსვენებული წელიწადი და ლოცვა-კურთხევით ცხონება ვუთხრათ მით უფრო, რომ ამის თქმას ბაჟი არ ადევს. სხვას ნუღარას მოვკითხავთ, თორემ დანარჩენში ეს წელიწადიც ისეთი პირშავი გამოვა, როგორც ბევრი სხვა წელიწადი ყოფილა და მით ახალწლის ტკბილ გოზინაყში ნუ გავურევთ სიმწარეს ბალღამისას. ეს ბალღამი უამისოდაც არ დაჰმალავს თავის

თავსა და თავის გამოსაჩენად მუშა-დღეებიც ეყოფა: უქმესა და დღესასწაულს მაინც ნუ
გაგვიმწარებს.